

MURAD MOLLA KÜLLİYESİ

ra halinde düzenlenmiş, dikdörtgen açıklıklı olan alttakiler kesme küfekiden sövelerle çerçevelenmiş, demir parmaklıklar ve tuğladan sivri hafifletme kemerleriyle donatılmış, tepe pencereleri ise yuvarlak kemerli ve alçı revzenli olarak tasarlanmıştır. Osmanlı mimarisine tamamen barok üslûbun hâkim olduğu I. Abdülhamid dönemine ait bu yapının cephelerinde klasik üslûbun âdeta simgelerinden biri olan sivri kemerin kullanılması dikkati çekmektedir. Cümle kapısından girilince solda arsının batı yönündeki çevre duvarına bitişik şekilde yer alan, malzemesi ve mimari ayrıntıları ile esas kütüphane binasının özelliklerini tekrar eden tek katlı kâgır binanın bir meşruta olduğu anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mecmûa-i Cevâmî, I, 98-99, nr. 151; Bandırma lîzâde, *Mecmûa-i Tekâyâ*, İstanbul 1307, s. 9; 1329 *Senesi İstanbul Beldesi İhsâiyât Mecmuası*, İstanbul 1330, s. 19; Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşi), s. 16; Muzaffer Gökman, *Murad Molla: Hayatı, Kütüphanesi ve Eserleri*, İstanbul 1943, s. 7 vd.; Semavi Eyice, *İstanbul, petit guide à travers les monuments, byzantins et turcs*, İstanbul 1955, s. 63; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1987, I, 107; G. Goodwin, *A History of Ottoman Architecture*, New York 1987, s. 396; Erünsal, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II*, s. 110; *Fâtih Camileri ve Diğer Târihi Eserler* (haz. Fatih Müftülüğü), İstanbul 1991, s. 257-258, 288; M. Baha Tanman, "Osmanlı Dönemi Eserleri", *Fotoğraflarla Fâtih Anıtları*, İstanbul, ts. (Fatih Belediyesi), s. 115; a.mlf., "Murad Molla Tekkesi", *DBİst.A*, V, 516-518; Hatice Aynur, "Saliha Sultan'ın Dügün Töreni ve Şenlikler", *TT*, XI/61 (1989), s. 36-37.

M. BAHÂ TANMAN

MURAD MOLLA KÜTÜPHANESİ

Murad Molla'nın
İstanbul Çarşamba semtinde
kurduğu kütüphane.

1189 (1775) yılında Murad Molla lakabıyla anılan Rumeli Kazaskeri Damadzâde Mehmed Murad Efendi tarafından yaptırılmıştır. Koleksiyonun temelini, Murad Molla'nın daha önce aynı semtte inşa ettirdiği Nakşibendî tekkesinde oluşturduğu küçük kütüphane teşkil etmiş, ardından kurucusunun dedesi Ebû'l-Hayr Damadzâde Ahmed Efendi, babası Şeyhülislam Feyzullah Efendi ile yine aynı aileden Minkârîzâde Abdullah Efendi'nin kitaplarıyla gelişmiştir. Ancak vakfiyesi bulunmadığından kütüphanenin kuruluşunda mevcut olan kitap sayısını tesbit etmek mümkün değildir. 1893 yılına ait sayıma göre kitap mevcudu 1836 idi. Kütüphane Mehmed Murad, Mehmed Ârif ve Gelibolulu Tâhir Efendi'nin koleksiyonlarının bu

raya vakfedilmesiyle daha da zenginleşmiştir. Bazı vakıf kütüphanelerindeki küçük koleksiyonların 1910 yılında binaları yenilenen kütüphanelere nakli sırasında Çarşamba'daki Esad Efendi (BA, MF. KTV, Dosya nr. 6, Evrak nr. 20) ve Eski Ali Paşa civarındaki Sâliha Hatun kütüphaneleri de buraya nakledilmişti (BA, MF. KTV, Dosya nr. 6, Evrak nr. 51).

Kütüphane Cumhuriyet'in ilk yıllarında Hamidiye Kütüphanesi'yle Dügümlü Baba, İzmirli Mustafa Efendi, Mahmud Paşa, Mehmed Ağa, Rüstem Paşa, Servili, Sâliha Hatun, Şeyh Mehmed Murad ve Yûsuf Ağa gibi bazı medrese ve tekke kütüphanelerindeki koleksiyonların bir süre muhafazası için kullanıldığında kitap sayısı 10.825'e ulaşmıştır (Gökman, *İstanbul Kütüphaneleri*, s. 24). Ancak 1949-1954 yıllarında Mehmed Murad, Mehmed Ârif ve Gelibolulu Tâhir Efendi'nin kitaplarıyla bu koleksiyonlar Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiş (Dener, s. 32), burada sadece Murad Molla'nın esas koleksiyonu bırakılmıştır. Günümüzde bu koleksiyondaki yazma kitapların sayısı 1856'dır. 1999 yılındaki depremde kütüphane binası hasar gördüğünden bu koleksiyon da Süleymaniye Kütüphanesi'ne götürülmüştür.

Murad Molla Kütüphanesi'nin işleyişi ve personel düzeni hakkında fazla bilgi yoktur. Zilkade 1194'teki (Kasım 1780) bir vakıf kaydından bu tarihte kütüphane mütevellisinin Murad Molla'nın oğlu Mehmed

Ârif Molla Efendi olduğu ve kütüphanede beş hâfız-ı kütübün görevli bulunduğu anlaşılmaktadır (VGMA, Dolap, nr. 1628). Murad Molla Kütüphanesi'nin "devr-i Hamîdî" katalogları arasında basılmış bir katalogu ile (*Defter-i Kütübhâne-i Dâmadzâde Kazasker Mehmed Murad*, Dersââdet 1311) yazma katalogu (VGMA, Dolap, nr. 1628) mevcuttur.

BİBLİYOGRAFYA :

Muzaffer Gökman, *İstanbul Kütüphaneleri*, İstanbul 1938, s. 24; a.mlf., *Murad Molla: Hayatı, Kütüphanesi ve Eserleri*, İstanbul 1943, s. 12; Halit Dener, *Süleymaniye Umumi Kütüphanesi*, İstanbul 1957, s. 32; Neriman Malkoç Öztürkmen, *İstanbul ve Ankara Kütüphaneleri*, Ankara 1957, s. 20-22; Günay Kut – Nimet Bayraktar, *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, Ankara 1984, s. 174-177; Erünsal, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II*, s. 110, 209, 273; Mehmed Serhan Tayşi, "Fâtih İlçesi Kütüphaneleri", *Fâtih Câmileri ve Diğer Târihi Eserler* (haz. Fatih Müftülüğü), İstanbul 1991, s. 257-258; M. Baha Tanman, "Murad Molla Tekkesi ve Kütüphanesi", *DBİst.A*, V, 516-518.

İSMAİL E. ERÜNSAL

MURAD NAKŞİBENDİ

(مراد نقشبندی)

(1788-1848)

Nakşibendî şeyhi, mesnevîhan.

Asıl adı Mehmed Murad'dır. 23 Muharrem 1203'te (24 Ekim 1788) İstanbul'un Çarşamba semtinde doğdu. Aynı semtteki Murad Molla Tekkesi şeyhi Ahîskalı Abdülhalim Efendi'nin oğludur. Tekke ve kütüphaneden oluşan Murad Molla Külliyesi'nin bânisi Rumeli Kazaskeri Damadzâde Mehmed Murad Molla ile aynı ismi taşıması onunla karıştırılmasına sebep olmuştur. Hayatı hakkındaki bilgiler, geniş ölçüde *Mâ Hazar* adlı eserinin sonunda yer alan hal tercümesiyle *Vekâyi'nâme* adlı eserine dayanmaktadır.

Çarşamba'da Mehmed Himmet Efendi'nin mektebinde öğrenim hayatına başladığını, on yaşında hıfzını tamamladıktan sonra iki yıl Gebzeli Ahmed Efendi'nin mektebine devam ettiğini söyleyen Murad Nakşibendî on sekiz yaşına kadar çeşitli hocalardan özel dersler alarak kendini yetiştirdi. Daha sonra Hoca Neşet Efendi'nin talebelerinden Hoca Mehmed Efendi'nin derslerine devam etti. Nakşibendî şeyhi Abdullah Kâşgarî'nin halifesi Sâlih Affî Efendi'den Fars edebiyatının bazı klasiklerini, yine Hoca Neşet'in talebelerinden Süleyman Vahyî Efendi'den Şevket-i Buhârî diwanını ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Meşnevî*'sini okudu. Kethüdâzâde Ârif

Murad Molla Kütüphanesi'nin inşa kitabesiyle revak tonozundaki kalem işi süsleme

Murad Nakşibendî'nin *Hulâsatü's-şürûh* adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 165)

Efendi'den de istifade etti. Bu dönemde babasının isteği üzerine, o sırada Gülhane'deki Zeynep Hatun Camii'nde ikamet eden ve daha sonra Üsküdar Selimiye Tekkesi'ne şeyh olan Ni'metullah Nakşibendî'ye intisap etti. Aynı yıllarda reisülkurrâ Şeyh Coşkun (Coşgun) Efendi'den Kur'an ve kıraat ilimlerini tahsil etmeye başladı, onun ölümünün ardından reisülkurrâ olan Abdullâh Efendi'nin derslerine devam etti.

Murad Nakşibendî, babasının ölümünden (1230/1815) sonra onun yerine Murad Molla Tekkesi'nin meşihatına tayin edildi. Bu dönemde de tahsilini sürdürerek 1824 yılında Galata Sarayı kütüphane hocası İmamzâde Mehmed Esad Efendi'den dinî ilimler, Benlîzâde Ahmed Efendi'den kıraat icâzeti aldı. Hal tercümesini yazdığı 1833 yılında tekke de *Mesnevî*, *Şifâ-i Şerîf*, Şevket ve Sâib-i Tebrîzî divanlarını ve diğer eserleri okuttuğunu, kıraat, aruz ve fıkıh dersleri verdiğini söyleyen Murad Nakşibendî 1844'te tekkenin yanında bir dârülmesnevî inşa ettirdi. Dârülmesnevî 18 Ocak 1845'te Sultan Abdülmecid'in katıldığı bir törenle açıldı.

XIX. yüzyılda Nakşibendî-Mevlevî yakınlaşmasını temsil eden önemli Nakşibendî

şeyhlerinden ve dönemin ünlü mesnevîhanlarından olan Mehmed Murad Efendi, tekke şeyhliğinin yanı sıra Sultan Ahmed Camii cuma vâizliği görevini de uzun yıllar sürdürdü. 27 Şevval 1264 (26 Eylül 1848) tarihinde vefat etti ve tekkesinin hazîresine defnedildi. Cevdet Paşa, Murad Molla Tekkesi'ni her türlü ilmin okutulduğu bir dârülfünuna benzetir ve Şeyh Murad Efendi'nin haftanın belli günlerinde *Mesnevî*, diğer günlerde çeşitli ilimlere dair dersler okuttuğunu, her kesimden insanın tekkeye geldiğini, kendisinin de zaman zaman oraya gittiğini, birçok müridi olan şeyhin istidatlı yüksek bir kişi kendisine intisap etmek istediğinde, "Bu bizim işimiz değildir" diyerek Kuşadalı İbrâhim Efendi'ye gönderecek kadar mütevazî olduğunu kaydeder.

Eserleri. 1. *Hulâsatü's-şürûh*. *Mesnevî* şerhlerinden yaptığı derlemeleri içerir (İÜ Ktp., TY, nr. 6309-6314). 2. *Mâ Hazar*. Ferîdüddin Attâr'a nisbet edilen *Pendnâme*'nin şerhidir. Müellif nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan eser (Mehmed Ârif, nr. 260) dokuz defa basılmıştır (Özege, *Katalog*, III, 994). 3. *Kavâid-i Fârisiyye*. Birçok defa basılan eseri (a.g.e.,

II, 842-843) Mehmed Tefvîk Efendi *Şerh-i Kavâid-i Fârisiyye* adıyla şerhetmiştir (İstanbul 1267, 1285). 4. *Vekâyi'nâme*. Murad Nakşibendî, bu eserinde inşa ettirdiği mesnevîhânenin 1845 yılında yapılan açılış törenini anlatır. Ayrıca o yıl içinde İstanbul'da meydana gelen çeşitli olaylardan, meselâ Galata'da çıkan yangından, mübarek gün ve gecelerde yapılan dinî törenlerden, II. Mahmud'un kızı Âdile Sultan'ın nikâh merasiminden, bazı memurların azil, tayin ve vefatlarından bahseder. Tek nüshası Ali Emîrî Kütüphanesi'nde bulunan eser (nr. 103) M. Hüdai Şentürk tarafından yayımlanmıştır (bk. bibl.). 5. *Divan*. Baş tarafındaki dört na'ttan sonra Hz. Ali, Hz. Hatice, Hz. Fâtıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin (ayrıca Hz. Hüseyin hakkında iki mersiye), tarikat kurucuları, büyük velîler ve mutasavvıflar hakkında yazılmış methiyelerden oluşan eser *Divân-ı Molla Murad* adıyla basılmıştır (İstanbul 1290). 6. *Mesmûât*. Bazı müridleri tarafından derlenen eser şeyhin sohbet ve vaazlarından nakiller içermektedir (İbrahim Hakkı Konyalı Vakıf Ktp., nr. 113). 7. *Mektûbât*. Arapça mektupları ihtiva eden risâleyi Mehmed İsmet adlı bir müridi derlemiştir (İbrahim Hakkı Konyalı Vakıf Ktp., nr. 114). 8. *Şerh-i Tuhfe-i Şâhidî* (İstanbul 1256). 9. *Muînü'l-vâizîn* (Süleymaniye Ktp., Dârülmesnevî, nr. 268). 10. *Mefâtihü'd-dürriyye Tercümesi* (İstanbul 1251).

BİBLİYOGRAFYA :

Murad Nakşibendî, *Mâ Hazar*, İstanbul 1286, s. 230-256; Fâtîm, *Tezkire*, s. 374; Cevdet, *Târih*, II, 97-99; a.mlf., *Tezâkir*, IV, 13, 15-17, 223, 230; Lutfî, *Târih*, VIII, 71-72; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, II, 133; Osmanlı Müellifleri, I, 169-170; Fatma Âliye Hanım, *Ahmed Cevdet Paşa ve Zamanı*, İstanbul 1332, s. 22-29; Mehmed Ziyâ, *İstanbul ve Boğaziçi*, İstanbul 1336, I, 365, 367; a.e., İstanbul 1928, II, 65, 66; İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, s. 236, 1671; Muzaffer Gökman, *Murat Molla: Hayatı, Kütüphanesi ve Eserleri*, İstanbul 1943, s. 40; Özege, *Katalog*, II, 842-843; III, 994; Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşî), s. 16; İrfan Gündüz, *Osmanlılarda Devlet-Tekke Münasebetleri*, İstanbul 1984, s. 68, 83, 84, 177; Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İstanbul 2003, s. 279-281; Fevziye Abdullah Tansel, "Gül-Baba Adı Verilen İki Ayrı Şahsiyet Molla Murad Divân'ı ve Sümbül Sinan", *AÜİFD*, XVI (1968), s. 67-78; M. Hüdai Şentürk, "Şeyh Mehmed Murâd-ı Nakşibendî ve Vekâyi'-nâmesi", *İstanbul Araştırmaları*, sy. 1, İstanbul 1997, s. 17-62.

M. HÜDAİ ŞENTÜRK

MURAD PAŞA, Kuyucu

(bk. KUYUCU MURAD PAŞA).